

Харкавлюк Оксана Іванівна
*Начальник відділу обробки документів
управління соціального захисту населення Чермеровецької РДА*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ДОПОМОГИ СОЦІАЛЬНО НЕЗАХИЩЕНИМ ВЕРСТВАМ НАСЕЛЕННЯ

Державна підтримка соціально незахищених верств населення в Україні є одним із елементів соціальної політики, яка започаткована та реалізується керівництвом країни. Враховуючи сучасні тенденції розвитку держави, а також світовий досвід, актуальним питанням сьогодення є оптимізація механізму здійснення соціальної політики з метою створення ефективнішої та дієвішої системи соціального захисту вразливих категорій громадян та створення умов для активного інвестиційного розвитку суб'єктів господарювання, які надають послуги пільговим категоріям громадян.

До основних заходів держави з надання фінансових допомог соціально незахищеним верствам населення є запровадження в Україні якісно нового рівня організації адресної підтримки найбільш вразливих верств населення, комплексного підходу до надання соціальної допомоги, підвищення кількості та якості соціальних послуг, ефективності проведення місцевої політики щодо поліпшення життєзабезпечення ветеранів війни та праці, пенсіонерів, інвалідів, багатодітних сімей, учасників бойових дій, створення умов для подолання бідності та забезпечення належної підтримки матеріального стану незахищених верств населення, реабілітації та інтеграції осіб з обмеженими фізичними можливостями, психічними захворюваннями та розумовою відсталістю у суспільство. Оскільки ряд обставин впливають на соціальну стабільність суспільства, тому держава бере на себе певну відповідальність за їх настання й створює систему соціального захисту, здійснює комплекс заходів, спрямованих на забезпечення нормальних соціальних умов у країні та об'єднаних у рамках соціальної політики держави, яка покликана забезпечити всі потреби людини.

Для максимізації задоволення потреб населення в соціальному захисті та з метою охоплення всіх категорій населення, які потребують допомоги держави для забезпечення відповідного рівня життя, в Україні діє досить широка мережа закладів соціального захисту населення.

Зокрема до установ соціального захисту зазначених вразливих груп населення варто віднести наступні заклади: 1) геріатричні пансіонати; 2) пансіонати для ветеранів війни і праці; 3) будинки-інтернати для громадян похилого віку та інвалідів; 4) психоневрологічні інтернати; 5) територіальні центри соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян; 6) тимчасові притулки для дорослих; 7) будинки нічного перебування [1].

До соціально-вразливих категорій населення, які потребують першочергової допомоги з боку держави, відносяться: пенсіонери, інваліди, сім'ї з дітьми, діти-сиріти, молодь, жінки, безробітні, постраждали від Чорнобильської аварії, малозабезпечене населення, маргіналізовані верстви населення (бездомні, залежні від алкоголю, наркотиків, правопорушники) та ін. [2].

Малозабезпечена сім'я – це сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід, нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї. Право сім'ї на цю допомогу залежить не лише від доходів, але і від її майнового стану, зайнятості працездатних членів сім'ї та інших факторів [3].

Прожитковий мінімум для сім'ї – визначена для кожної сім'ї, залежно від її складу, сума прожиткових мінімумів, розрахованих та затверджених відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення [4].

Допомога малозабезпеченим сім'ям, які постійно проживають на території України, мають середньомісячний сукупний дохід, нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї, призначається й виплачується в грошовій формі [5].

Призначення і виплата соціальної допомоги здійснюється управліннями праці та соціального захисту населення за місцем реєстрації уповноваженого представника малозабезпеченої сім'ї. У сільській місцевості заяви разом із необхідними документами для призначення соціальної допомоги приймають виконавчі органи сільських і селищних рад, які здійснюють їх передачу до відповідних органів праці та соціального захисту населення. Зазначені виконавчі органи можуть визначати уповноважену особу для прийняття документів. У разі утворення об'єднаної територіальної громади заяви з необхідними документами для призначення державної соціальної допомоги приймаються уповноваженими особами, що визначені виконавчими органами об'єднаної територіальної громади, та передаються відповідним органам соціального захисту населення [6].

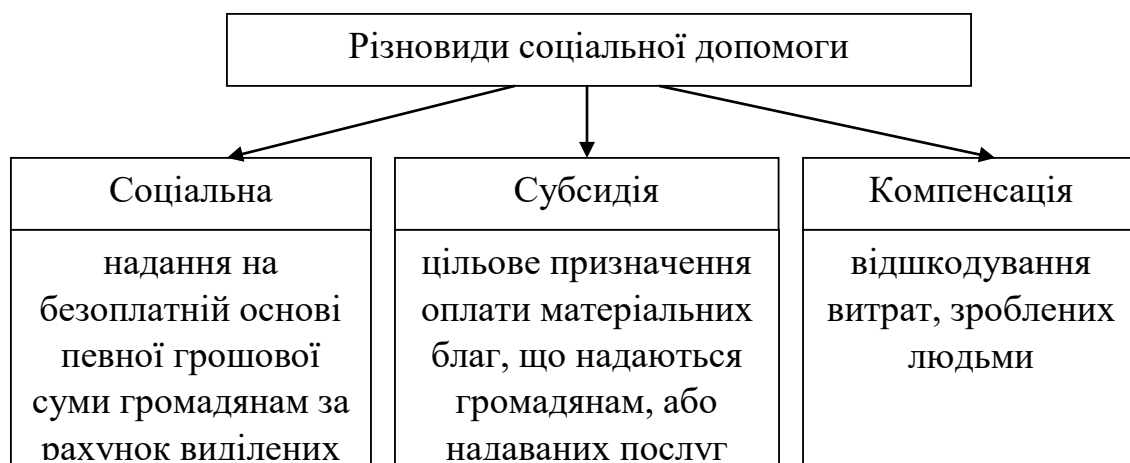
Найважливішим принципом соцзахисту є адресність різних соціальних програм (виплат), що припускає достовірну ідентифікацію нужденних. Це досягається різними шляхами. По-перше, слід оцінити матеріальне становище сімей або окремих осіб. По-друге, можна ґрунтуватися на певних показниках, пов'язаних статистично з потребою. Ще одним шляхом є створення механізму самоадресування. Він вимагає від органів соціального захисту великої роботи, проте в умовах, що склалися, є найбільш оптимальним.

Сьогодні склалася економічна ситуація, яка передбачає необхідність проведення більш ефективної соціальної політики, вирішення найбільш гострих соціальних проблем, розробки нових механізмів, спрямованих на реалізацію соціальної політики, які б забезпечували більш раціональне використання матеріальних і фінансових ресурсів.

Головною рисою соціальної допомоги є її адресний характер, тобто коло одержувачів її конкретно визначене. Ними можуть бути лише малозабезпечені сім'ї, або малозабезпечені громадяни які самотньо проживають, що мають середньодушовий дохід нижче величини прожиткового мінімуму. Ще однією рисою є її надання у вигляді натуральної допомоги (одяг, взуття, паливо,

продукти харчування, медикаменти та ін) та грошових виплат (компенсації, субсидії, соціальні допомоги та інші виплати). Тимчасовий характер визнано відмінною рисою соціальної допомоги, що надається державою. Вона може здійснюватися, згідно з законом, одноразово або протягом певного періоду.

Різновидами соціальної допомоги, що надається державою у вигляді грошових виплат є соціальні допомоги, субсидії та компенсації малозабезпеченим громадянам (рис. 1).

Рис. 1. Різновиди соціальної допомоги, що надається державою*

*Складено самостійно автором

Соціальна допомога – це надання громадянам грошової суми, виділеної за рахунок коштів бюджетів. Ці допомоги є безоплатними, тобто громадяни, які отримали їх, не повертають грошову суму в бюджет, з якого вони сплачувалися. Одержувачі допомог можуть витратити їх на власний розсуд. Соціальна допомога людям у вигляді допомоги виплачується в розмірах, фіксованих законом.

Субсидії мають відмінну ознаку цього виду соціальної допомоги – цільове призначення. Субсидії надаються громадянам з певною метою. Ті, хто їх

отримав, не можуть ці кошти витратити на власний розсуд, як допомоги. Їх можна витратити лише на цілі, для яких вони були виділені.

Описуючи види соціальної допомоги, слід відзначити і компенсацію. Це відшкодування громадянам витрат, вироблених ними. На відміну від субсидій і допомог компенсація надається громадянам за витрати, здійснені ними, тобто вона має зворотний характер. Законодавством прямо встановлюються випадки надання різних компенсацій.

Закон передбачає, крім грошових виплат, можливість надання допомоги в натуральній формі. Тобто при нестачі грошових коштів, як правило, місцева влада завжди можуть допомогти продуктами харчування, паливом, взуттям, одягом, медикаментами. Звичайно, що для малозабезпечених сімей які проживають самотньо, малозабезпечених громадян краще отримувати її у вигляді грошових коштів, якими вони можуть розпоряджатися самостійно. Однак і державна соціальна допомога у натуральному вигляді часто буває необхідна.

Гуманітарна допомога виявляється тоді, коли слід підтримати соціально незахищені верстви населення. Це буває, як правило, під час воєн, стихійних лих, катастроф і на складних етапах економічного і соціального розвитку. Як правило, така соціальна допомога громадянам здійснюється у вигляді товарів першої необхідності (медикаменти, одяг, взуття, медичне обладнання).

Соціальний захист дітей проявляється в різних сферах життєдіяльності: середовищі проживання дитини; сфері освіти; сфері сімейних відносин. По-перше, повинен бути захищений певний рівень життя дітей (особисті потреби, психічне і фізичне здоров'я). По-друге, соціальна допомога дітям включає в себе забезпечення безпеки (соціальної, економічної, фізичної). По-третє, дитина повинна мати право розвитку і самореалізації своїх можливостей та здібностей. У Сімейному кодексі окреслені права дитини. Державна політика захисту дитинства здійснюється за стандартами, які встановлені законодавством. Дитині

гарантується безкоштовна загальнодоступна початкова, основна і загальна середня (повна) освіта. Крім того, на конкурсній основі надається вища та середня професійна освіта. Повинно здійснюватися також безкоштовне медичне обслуговування, забезпечення дітей харчуванням. Соціальний захист дитини включає гарантовану матеріальну підтримку у вигляді державних допомог особам, які мають дітей. Їм забезпечується право на професійну орієнтацію по досягненні 15 років, на вибір сфери діяльності, оплату і охорону праці, працевлаштування. Здійснюється соціальна реабілітація та соціальна адаптація дітей, які потрапили у важку життєву ситуацію. Організовується відпочинок і оздоровлення дітей, включаючи тих, які проживають в екстремальних умовах та на несприятливих з точки зору екології територіях.

Соціальний захист сім'ї включає захист материнства, батьківства, дитинства, сім'ї та є важливим критерієм функціонування соціальної держави. Сьогодні склалися 4 основні форми, в яких здійснюється соціальна допомога сім'ї і дітям. Насамперед, це грошові виплати на дитину, а також в зв'язку з її народженням, утриманням та вихованням (пенсії і допомоги). Крім того, соціальна допомога сім'ї включає податкові, трудові, кредитні, житлові, медичні та інші пільги сім'ям, які мають дітей, а також батьків з дітьми. Існує також соціальне обслуговування сімей (юридична, психологічна, педагогічна та інша допомога). Надання соціальної допомоги відбувається і у вигляді безкоштовних передач дітям і сім'ї (дитячого харчування, одягу та взуття, ліків, харчування вагітним жінкам і ін).

У силу фізіологічних особливостей люди похилого віку є соціально вразливою групою населення. Відповідно, вони потребують підтримки з боку держави. Соціальна допомога людям похилого віку, згідно з законодавством, це:

- допомога на дому, в тому числі соціально-медичне обслуговування;
- стаціонарне обслуговування в закладах (пансіонатах, будинках-інтернатах та ін);

- напівстаціонарна допомога у відділеннях денного перебування;
- термінова допомога разового характеру;
- соціально-консультативна допомога, яка спрямована на адаптацію інвалідів та громадян похилого віку в суспільстві.

Для реалізації цих форм були створені спеціальні територіальні центри, які займаються виявленням людей похилого віку, які потребують соціальної підтримки. Вони визначають види соціальних послуг, які необхідні для них, та забезпечують їх надання, а також ведуть облік потребуючих.

Соціальна допомога вдома надається літнім людям соціальними працівниками, які пропонують широкий набір послуг, що включає в себе доставку з ринку і з магазинів продуктів харчування на будинок, доставку з їдалень гарячих обідів, гуманітарної допомоги, ліків і необхідних товарів, оформлення комунальних та інших платежів, здачу в ремонт речей. Соціальний працівник може за дорученням підопічного зв'язатися з нотаріусом, а також оформити документи (включаючи необхідні для переміщення в будинок-інтернат), викликати лікаря, запросити майстрів для ремонту апаратури або квартири. Основні види послуг надаються на дому безкоштовно, окремі з них пенсіонер оплачує за рахунок надбавки до пенсії по догляду.

Ще одна форма допомоги – відділення денного перебування. Метою їх є допомога літнім людям у подоланні самотності. Організовується харчування, відпочинок, медична допомога, просвітницькі та культурно-масові заходи. У цих закладах здійснюються різні види посильного праці, що дозволяє знову відчути свою корисність і підзаробити ремеслом, рукоділлям, шиттям. Клієнти денного відділення спільно відзначають дні народження, свята – у підсумку самотність і старість не виглядають настільки сумними.

Пансіонати, будинки-інтернати та інші установи стаціонарного перебування призначені для осіб, які не мають працездатних дітей, які зобов'язані утримувати батьків. Можуть бути спрямовані в установи подібного

типу пацієнти, які потребують постійного медичного догляду. Крім того, сюди направляються ті, хто не має з різних причин можливості проживати разом з родичами. Місцеві органи соцзахисту займаються оформленням в пансіонат. Проживають в інтернаті пенсіонери на руки отримують чверть пенсії, що належить їм, а кошти зараховуються на рахунок закладу, бере на себе матеріальні витрати по догляду за престарілими.

Державна соціальна політика в Україні спрямовується на зниження рівня захворюваності, інвалідності та смертності, збереження працездатності, подовження тривалості життя, поліпшення демографічної ситуації, зміцнення здоров'я всіх верств населення, підвищення ефективності та якості реабілітаційної медико-соціальної допомоги, забезпечення прав громадян на її одержання.

В сучасних умовах економічного відродження України забезпечення зростання добробуту населення є надзвичайно важливим і відповідальним завданням. Програми підтримки населення, які виконуються у цій сфері кожного року, стають масштабнішими і більш інтегрованими у бюджетний процес.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження типових положень про дитячий будинок – інтернат, молодіжне відділення дитячого будинку – інтернату системи праці та соціального захисту населення. – Наказ Міністерства праці та соціальної політики України №173 від 02 квітня 2008 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0675> – 08
2. Бендасюк О. Державне управління соціальним захистом населення в умовах ринкової економіки. *Галицький економічний вісник*. 2010. № 1 (26). С. 123–126.
3. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000 р. № 1768 – III // *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 35. Ст. 290.

4. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. № 966 – XIV

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям» від 24.02.2003 р. № 250 URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/250 – 2003 – %D0%BF](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/250-2003-%D0%BF)

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» № 890 - редакція від 30.11.2016. URL:

Хлопецький Василь Ярославович

*Головний спеціаліст відділу та правового забезпечення,
розгляду заяв та звернень громадян Золочівської РДА*

ТОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Фінансове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади тісно пов'язане із фінансовим забезпеченням розвитку територіальних громад (ФЗРТГ) також утворює собою певну систему зі своїми елементами та взаємозв'язками. Їх установлення та розвиток дозволять більш ефективно планувати й забезпечувати територіальний розвиток.

Для визначення структурних елементів системи ФЗРТГ, насамперед слід розглянути пов'язані з нею поняття, а саме “територіальна громада”, “розвиток територіальної громади”, “фінансове забезпечення розвитку територіальної громади”.

У нашій державі конституційно закріплено правосуб'єктність територіальної громади як базового елемента місцевого самоврядування.